

**Любов Дочинець**

студентка гр. ДСПУАзм-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

*Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин*

## **БЕЗПЕКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Формування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану стало надзвичайно складним завданням для територіальних громад. Війна впливає на всі аспекти фінансового планування, викликаючи нові проблеми та водночас відкриваючи певні можливості для оптимізації ресурсів. Зокрема, початок повномасштабної війни змінив пріоритетність видатків органів місцевого самоврядування. У 2022 році в Постанову Кабінетів Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [4] внесено ряд змін, якими регулювалося черговість видатків по статтях. В першу чергу Казначейством фінансувалися видатки оборонного комплексу та заходи з безпеки, в другу чергу – так звані видатки по захищених статтях (оплата заробітної плати з нарахуваннями, оплата комунальних послуг та енергоносіїв тощо), придбання матеріалів та оплата послуг регулювалися в ручному режимі, здійснення видатків капітальних видатків було обмежено, дозволено тільки на забезпечення комфортних умов перебування ВПО.

Безпекові ризики суттєво впливають на функціонування бюджетів територіальних громад, оскільки вони спричиняють як фінансові труднощі, так і структурні зміни в розподілі ресурсів [6].

Коли громада стикається з безпековими ризиками (наприклад, воєнними діями, терористичними загрозами, надзвичайними ситуаціями), це вимагає додаткових бюджетних витрат. В першу чергу, серед таких додаткових витрат на безпеку можна виділити витрати на посилення захисних заходів. Це передбачає збільшення видатків місцевого бюджету на охорону важливих об'єктів, які розташовані на території громади. В умовах війни і враховуючи обмежені ресурси державного бюджету, громади де розташовані важливі об'єкти взяли на себе часткове фінансування з їх охорони. Це здійснюється шляхом прийняття відповідних бюджетних програм і перерахування коштів до державного бюджету, якщо об'єкт знаходиться в державній власності. Якщо об'єкт відноситься до комунальної власності громади, то виділяються додаткові кошти на його відновлення та охорону [5].

З початком повномасштабної війни навчальний процес у закладах освіти був переведений на дистанційну форму навчання. Це в першу чергу було пов'язано з неможливістю забезпечити безпечне перебування учасників навчального процесу в закладах. Більшість закладів освіти, інших закладів громадського призначення та житлових будинків взагалі не мають укриттів чи бомбосховищ. В такій ситуації громадам довелося здійснити перерозподіл пріоритетних видатків і значну

частину коштів спрямувати на будівництво, поточний та капітальний ремонт укріплень чи бомбосховищ, придбання мобільних укріплень, придбання спеціального обладнання для них.

Початок війни призвів до виникнення нового напрямку видатків бюджетів територіальних громад, а саме фінансування заходів, пов'язаних із допомогою внутрішньо переміщеним особам. Громади, які знаходяться у районах бойових дій потребували спрямування коштів на забезпечення евакуації мирного населення. Це передбачає видатки на закупівлю продуктів харчування, паливно-мастильних матеріалів, санітарно-гігієнічних засобів тощо. Водночас громади, які розташовані у відносно безпечній відстані від лінії фронту, спрямували значні кошти на забезпечення облаштування місць тимчасового перебування та всебічну підтримку внутрішньо переміщених осіб. Для забезпечення правопорядку та організації територіального захисту у багатьох громадах було організовано підрозділи територіальної оборони, які потребували фінансування для купівлі оснащення, проведення тренувань та базового забезпечення.

Згідно з статистичним збірником Міністерства фінансів «Місцеві бюджети – 2021» [1] видатки місцевих бюджетів на порядок та безпеку у 2021 році склали 1,7 млрд грн, за даними сайту Децентралізація у рамках проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (SALAR International) «Аналіз місцевих бюджетів за 2022 рік» та «Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік» у 2022 році – 11,1 млрд грн, у 2023 році – 16,8 млрд грн [2; 3]. Отож, початок повномасштабної війни в Україні спричинив суттєве збільшення видатків місцевих бюджетів на порядок та безпеку, яке тільки за 2022 рік склало у вартісному вираженні 9,4 млрд грн, у відсотковому майже 653%. У 2023 році порівняно з 2022 роком видатки збільшилися додатково на 5,7 млрд грн або 151%. Варто зауважити, що до війни на сектор безпеки спрямовувалися кошти на фінансування пожежних частин в тих громадах, де вони розташовані. З початком повномасштабного вторгнення по даному сектору збільшилися видатки на фінансування військових частин, підрозділів територіальної оборони, створення матеріальних резервів тощо.

Згідно з статистичним збірником Міністерства фінансів «Місцеві бюджети – 2021» видатки місцевих бюджетів на соціальний захист склали 28,07 млрд грн, за даними сайту Децентралізація у рамках проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (SALAR International) «Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік» та «Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік» [2; 3] у 2022 році – 29,2 млрд грн, у 2023 році – 44,9 млрд грн. Отже, як показують дані значний ріст на соціальний захист відбувся у 2023 році порівняно з 2022 рік на 15,7 млрд грн або близько 154%.

Як видно з проаналізованих даних у 2022 році значно зросли видатки місцевих бюджетів на сектор порядок та безпеку, у 2023 році спостерігається також пріоритетність видатків на даний сектор. У 2023 році бачимо, що видатки на соціальний захист також значно збільшилися і стають пріоритетними в порівнянні з 2022 роком.

Безпекові ризики змушують громади змінювати пріоритети своїх бюджетів, зменшувати інфраструктурні витрати, збільшувати витрати на захист населення та

сектор безпеки. Це потребує комплексного підходу до управління бюджетом, співпраці з державою та пошуку альтернативних джерел фінансування.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бюджет України 2021. Статистичний збірник. К.: Міністерство фінансів України, 2022. 279 с. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2\\_Budget\\_of\\_Ukraine\\_2021.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf)
2. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. *Проект «Підтримка децентралізації в Україні», SALAR International*. URL: <https://decentralization.ua/news/16105>
3. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2023 рік. *Проект «Підтримка децентралізації в Україні», SALAR International*. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>
4. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 9.06.2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
5. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика: монографія / В. М. Булавинець, В. П. Горин, А. В. Дем'янюк [та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 280 с.
6. Фінанси: підруч. / В. П. Горин, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.]; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 632 с.